



2023-05-02

Svar på internremiss: SOU 2022:71 Betänkande ”Tryggare hem för barn”

Utredningsuppdragets syfte har varit att skapa bättre förutsättningar för kontinuitet, stabilitet och trygghet för familjehemsplacerade barn och barn som har upplevt våld av närstående. Föreningen anser att frågan är utomordentligt viktig, och utredningen har gjort ett gediget arbete med att inhämta kunskap, erfarenheter och åsikter från olika källor.

Två frågor om begrepp i betänkandet

“Våld i nära relation”

Vi önskar att begreppet “våld i nära relation” beskrivs utförligare i själva betänkandet för att göra tydligt att eventuell lagtext inte enbart berör fysiskt våld.

Det är angeläget att det klargörs då vi vet att psykiskt våld t ex i form av frekvent hot och skrämmande beteende mot barnet eller för barnet viktiga personer i sig är skadligt för i synnerhet de yngsta barnens neurologiska utveckling och framtida psykiska hälsa.

“Anknytning”

Begreppet förekommer flitigt i utredningen. Det är dock aldrig definierat om man med “anknytning” avser det barnpsykologiska termen för en speciell känslomässig relation eller bara en känsla av tillhörighet. Det senare verkar vara fallet t ex i texten om den danska lagstiftningen: “...och förutsätter en helhetsbedömning av barnets anknytning till hemmet, dess omgivning, vårdnadshavare, förälder och syskon samt barnets inställning.” (sid 85). På andra ställen talas även där om anknytning till miljöer, eller en ömsesidig anknytning mellan barn och förälder.

I texten om umgänge talas däremot uttryckligen om “anknytningspersoner” och begreppet används där tydligt i den barnpsykologiska betydelsen (sid 315 ff).

Den här otydligheten vad gäller begreppet anknytning tänker förening är mycket olyckligt att ha i en utredning som är ett förarbete till en lagstiftning. Att bryta en anknytningsrelation i barnpsykologisk mening får i princip alltid negativa konsekvenser för barnet. Där vi talar om en annan typ av anknytning bör det antingen tydliggöras eller så bör begreppet bytas ut mot ett som täcker det utredningen ofta verkar avse, vilket verkar vara en känsla av tillit, förtroenhet och tillhörighet.

Kommentarer

Föräldraförmåga

Vad gäller frågan om vårdnadsöverflyttning tar utredningen frekvent upp betydelsen av familjehemmets förmåga att tillgodose barnets behov på alla relevanta sätt. Det är självklart viktigt utifrån samhällets ansvar att inte aktivt hänvisa ett barn till en potentiellt skadlig miljö.

Vi är däremot kritiska till att inget nämns om bedömning av föräldrarnas/vårdnadshavarnas förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt, antagligen för att det tas för givet att det har genomförts i ett tidigare skede innan ärendet kommer till domstol. Betänkandet skriver att “Vad som

bör framgå av en sådan utredning anges närmare i Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds (MFoF) allmänna råd om socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare och den handbok som kompletterar de allmänna råden” (sid 138). I denna skrift är det emellertid inte heller tydligt att även föräldrarnas förmåga att se och möta barnets behov bör bedömas.

Socialtjänsten är den verksamhet som normalt utreder barnets situation, och barnets behov utvecklingsmässigt, emotionellt och praktiskt. Föreningen skulle önska en tydligare skrivning om att föräldraförmåga i betydelsen att se och möta barnets behov behöver bedömas hos alla inblandade parter och att barnets biträde bör få rätt att vid behov begära en sådan utredning av föräldrarna/vårdnadshavarna. “Barnets bästa” kan aldrig bli perfekt men bör innebära den största chansen till en så god utveckling och hälsa som möjligt utifrån barnets egna förutsättningar.

6.4.6

Utredningens förslag: Det ska finnas en möjlighet för den kommun som beslutat om en familjehemsplacering att fortsätta bevilja insatser till barnet även efter en vårdnadsöverflyttning. (sid 154)

Det här är ett utmärkt förslag och helt nödvändigt för att öka antalet familjehemsföräldrar, något som är mycket angeläget.

7.3.3

Utredningens förslag: Vid prövningen av vissa frågor om särskilt förordnad vårdnadshavare och tillfällig vårdnadshavare ska barnet och barnets vårdnadshavare ha rätt till biträde (sid 199)

7.3.8

Utredningens förslag: Ett offentligt biträde för ett barn vid prövningen av frågor om vårdnadsöverflyttning ska ha till uppgift att vara barnets språkrör och ge barnet stöd och hjälp. Ett offentligt biträde för ett barn ska få tillåtelse att samtala med barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. (sid 219)

7.3.9

Utredningens förslag: Det ska ställas särskilda lämplighetskrav på den som förordnas som offentligt biträde för ett barn vid prövningen av frågor om vårdnadsöverflyttning. Endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget får förordnas. Ett offentligt biträde för ett barn får inte sätta någon annan i sitt ställe. (sid 225)

Föreningen är mycket positiv till ovanstående tre förslag ang rätt till ett lämpligt och kunnigt biträde. Vi vill poängtera att biträdet behöver vara lämpligt och kunnigt utifrån det aktuella barnets ålder, då det spelar stor roll för vilka behov föräldrarna behöver möta.

Det är utomordentligt viktigt att barnet får ett eget biträde och att det är möjligt att förordna ett biträde redan innan en talan om vårdnadsöverflyttning väckts i domstol. Det ger goda möjligheter att stärka det barnperspektiv betänkandet eftersträvar, och det redan i utredningsfasen.

Föreningen ser det som olyckligt att barn inte kan vara part i mål som har så stor betydelse för deras framtida liv och hälsa, men ett eget biträde skulle förbättra situationen avsevärt.

9.4.4

Utredningens förslag: Risker för att barnet far illa ska vara en del av helhetsbedömningen av vad som är barnets bästa. (sid 312)

Det är välkommet att utredningen så tydligt lyfter att det finns en skyldighet att göra en riskbedömning och påtalar att en riskbedömning aldrig kan underlåtas i situationer där det framkommit uppgifter om att ett barn riskerar att fara illa.

Utredningen konstaterar själv att förslag om ny lydelse av paragrafen om barnets bästa kan innebära att domstolar i fler fall än i dag kommer till slutsatsen att det inte är förenligt med barnets bästa att barnet

har umgänge med en förälder (sid 29). Föreningen anser att tanken att föräldern har rätt till sitt barn har vägt alltför tungt i domstolarnas bedömningar. Barnet har rätt till sin förälder, men andra vuxna behöver bedöma om det främjar barnets hälsa och utveckling att utöva den rätten då i synnerhet yngre barn inte kan göra riskbedömningen själva. I likhet med fler av utredningens kontakter anser vi även att barns lojalitet med en förälder som de känner sig behövda av kan ge ett felaktigt intryck av relationens kvalitet.

9.4.5

Utredningens bedömning: Domstolsverket bör överväga behovet av att genomföra en utbildningsinsats när det gäller riskbedömningar i familjemål. (sid 327)

En sådan utbildning skulle med fördel kunna fokusera just på den riskbedömning som ska göras när det framkommit uppgifter om våld eller andra omständigheter som kan innebära att ett barn far illa. I utredningens kontakter med representanter för barn, socialtjänster och organisationer som på olika sätt arbetar med våld i nära relationer har framförts att det finns ett behov av kompetenshöjande insatser när det gäller kunskap om vad som kan innefattas i begreppen fara illa samt vilka lång- och kortsiktiga konsekvenser det kan innebära för ett barn att uppleva våld och fara illa på olika sätt. (sid 329)

Föreningen delar till fullo ovannämnda organisationernas åsikt att det är helt nödvändigt med en påtaglig kompetenshöjning inom domstolsväsendet avseende konsekvenser för barn av att fara illa på olika sätt. Detta gäller inte bara våld i nära relation, utan även t ex omsorgssvikt i olika former. Utbildningen bör även förmedla att konsekvenserna för barn av att fara illa blir större ju yngre barnet är.

9.4.6

Utredningens förslag: Domstolen ska kunna inhämta ett sakkunnigutlåtande från en psykolog, om det behövs ytterligare utredning om barnets situation. (sid 329)

Föreningen tillstyrker att relevant psykologisk kompetens tillförs i ärenden där det behövs, i tillägg till den information som inhämtas via socialnämnden och eventuell vårdnadsutredning.

Det ska ställas särskilda krav på vem som kan ge in ett sakkunnigutlåtande. Den som tar fram utlåtandet ska vara legitimerad psykolog och vara specialiserad inom klinisk barn- och ungdomspsykologi. Specialistkompetensen innefattar såväl teoretisk ämneskunskap som praktiska färdigheter i att bedöma, utreda, diagnosticera, behandla, följa upp samt förebygga psykisk ohälsa och psykologiska eller psykiatriska problem hos barn och ungdomar. (sid 333)

Det är diskutabelt om psykologens specialitet ska begränsas så snävt. Psykologens specialistkompetens bör anpassas till behovet i det specifika ärendet.

I vissa fall kan det vara hjälpsamt med ett sakkunnigutlåtande om föräldrarnas sannolika föräldraförmåga utifrån en förälders egen problematik vad gäller t ex kognitiva eller neuropsykiatriska funktionshinder, eller allvarlig psykisk sjukdom.

Ytterligare ett förslag är att även högre akademisk kompetens inom fältet barns utveckling ska kunna vara tillräcklig grund för att avge ett sakkunnigutlåtande där så är lämpligt.

9.4.7

Utredningen föreslår att det ska framgå av lagtexten att risken för att barnet far illa ska ingå som en del av helhetsbedömningen av vad som är barnets bästa. Detta gäller i alla frågor om vårdnad, boende och umgänge. Utredningens förslag syftar till att göra det tydligare att ett barn kan fara illa på många olika sätt och att det alltid ska göras en riskbedömning, om det framkommit uppgifter som tyder på att barnet riskerar att fara illa. (sid 335)

Utifrån ovanstående för utredningen sedan ett gediget resonemang om att riskbedömningen och värderingen av barns bästa behöver breddas från tidigare lagstiftnings punkter, vilket vi instämmer i.

Föreningen menar dessutom att det stärker vår argumentation för att fler specialister inom psykologi bör kunna användas i mål där det har betydelse för rättsens bedömning av föräldraförmåga och risker för barnet.

För styrelsen,

Veronika Fagerberg
ordförande

Nationell förening för psykologer för mödrahälsovård och barnhälsovård
Sveriges Psykologförbund